

ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՈՂ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ
ՀՀ ԿԳՄՄՆ «ՄԱՐՏՈՒՆՈՒ Տ. ԱԲՐԱՀԱՄՅԱՆԻ
ԱՆՎԱՆ ԱՎԱԳ ԴՊՐՈՑ» ՊՈԱԿ

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ՝ Քննադատական մտածողության զարգացումը <<Բանավեճ>> մեթոդի
միջոցով

ԱՆՑԿԱՑՄԱՆ ՎԱՅՐԸ՝ Վարդենիս

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴԵԿԱՎԱՐ՝ Հասմիկ Բեյբույան

ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ՝ Զարե Աղաբեկյան

ԴՊՐՈՑ՝ Սոթքի միջն. դպրոց

2023թ.

ՎԱՐԴԵՆԻՍ

Բովանդակություն

Ներածություն	3
Գրական ակնարկ	6
Փորձարարական հետազոտություն	11
Խմբի նկարագիր	15
Հետազոտության ընթացք	15
Փորձարարական դաս 1	16
Փորձարարական դաս 2	18
Տվյալների մշակում և վերլուծություն	20
Եզրակացություն	21
Օգրագործված գրականության ցանկ	23
Հավելված	
Դասապլան 1	
Դասապլան 2	

Ներածություն

Կրթությունը ամենահզոր գենք է մեր կյանքում, և ամենակարևորը կյանքի բոլոր շրջաններում : Որպես տարիների փորձառություն ունեցող ուսուցիչ այն խորին համոզմանն եմ, որ արդի պայմաններում կրթությունը հասարակական կյանքի անբաժան մասն է՝ նպատակաուղղված նույն հասարակության պահանջների բավարարմանը: Մանկավարժության մեջ կրթության նպատակը միշտ եղել է անփոփոխ՝ աճող սերունդը նախապատրաստել կյանքին և տվյալ ժամանակաշրջանի համար ձևավորել լիարժեք ու ակտիվ անդամներ: Սակայն պայմանավորված նոր հասարակական պահանջների ձևավորմամբ, ժամանակ առ ժամանակ փոփոխվում են կրթության խնդիրները: Փորձը ցույց է տալիս, որ ուսուցման գործընթացը պետք է լինի այնպիսին, որ սովորողները դառնան վերջինիս ակտիվ մասնակիցներն ու հմուտ հետևորդները, որ պասիվ ունկնդրողից վերածվեն ակտիվ մասնակցի: Այդպիսով աշակերտները դառնում են անկաշկանդ ու ինքնուրույն, առաջանում է ուսման նկատմամբ մոտիվացիա, ինքնաբերաբար զարգանում է վերլուծական միտքը կամ, այսպես կոչված՝ քննադատական մտածողությունը: Սովորողների քննադատական մտածողության զարգացումը ժամանակակից մանկավարժության կողմից դիտարկվում է որպես արդի հասարակական պահանջ և կրթության կարևոր խնդիր: Քննադատական մտածողությունը մարդկային մտածողության մեջ իրականության արտացոլման ու վերարտադրման և վերլուծման գործընթաց է, որն ապահովում է ճշմարտության իմացում, գիտելիքների ձեռքբերում, ցանկացած կատարած աշխատանքում ստեղծագործական մոտեցում և իրավիճակի ու դեպքերի բազմակողմանի վերլուծության կարողություն ու հմտություն: Սկսած առաջին դասարանից գրեթե միշտ բխվում ենք աշակերտների քննադատական մտածողության զարգացմանը նպաստող ուղիներ գտնելու խնդրին: Կան մի շարք գործիքակազմեր՝ մեթոդներ, որոնց միայն տեղին ու ճիշտ կիրառումը կհանգեցնի ցանկալի վերջնարդյունքի: Իսկ թե հատկապես որ գործիքը պետք է կիրառել քննադատական մտածողության զարգացմանը նպաստելու համար կարող է ցույց համապատասխան հետազոտական աշխատանքը: Ելնելով ուսուցման մեթոդների ընդհանուր փաթեթից պետք է նշեմ, որ դասավանդման պասիվ մեթոդները, որոնք առավել հաճախ անվանում ենք ուսուցչակենտրոն, չեն լուծում այն խնդիրները,

որոնք կարող են ի հայտ գալ քննադատական մտածողությունը զարգացնելիս:
Ժամանակի դինամիկային գուզրնթաց առվել նպատակային եւ համարում
ուսուցման ակտիվ և ինտերակտիվ մեթոդները, որոնցից առաջինը ուսուցման ոչ
դյուրին գործում ենթադրում է ուսուցիչ-աշակերտ փոխադարձ երկխոսություն, իսկ
երկրորդը, բացի նշվածից, պարտադիր ապահովում է եռաստիճան կապ. ուսուցիչ-
աշակերտ-աշակերտ, որն էլ հանգեցնում է խնդրի առավել ծավալուն քննարկմանը,
լուծումերի որոնմանը:

Նախագծված աշխատանքում իմ նպատակն է հետազոտությամբ պարզել.

- Որքանով է ուսուցման ժամանակակից ինտերակտիվ՝ <<Բանավեճ>> մեթոդը
նպաստում աշակերտների քննադատական մտածողության զարգացմանը:
- Որքանով են աշակերտները ներգրավվում Բանավեճի մեթոդով կառուցված
ինտերակտիվ դասապրոցեսին:
- Արդյո՞ք իրատեսական է այդ մեթոդի կիրառումը որպես քննադատական
մտածողության զարգացման գործիք:

ԻՄ ԽՆԴԻՐՆԵՐՆ ԵՆ՝

- Ակտիվացնել դասավանդման ինտերակտիվ մեթոդների կիրառումը դասապրոցեսում:

- Դիտարկել սովորողների քննադատական մտածողության դերն ու անհրաժեշտությունը տարրական դպրոցում:

- Ուսումնասիրել Բանավեճ մեթոդի մեթոդաբանական հիմքերը և հիմնավորել կիրառման հնարավորությունները կրտսեր դպրոցականների քննադատական մտածողության զարգացման գործում:

- Հիմնավորել բանավեճ մեթոդը որպես ինտերակտիվ մանկավարժական մեթոդ, որը նպաստում է կրտսեր

դպրոցականների քննադատական մտածողության զարգացմանը:

- Հետազոտությամբ հավաստել, որ բանավեճ մեթոդը կրտսեր դպրոցականների քննադատական մտածողության զարգացմանը նպաստող ժամանակակից մանկավարժական տեխնոլոգիա է և սահմանել դրա կիրառության արդյունավետ մանկավարժական պայմանները:

Հետազոտության խնդիրները լուծելու նպատակով ուսումնասիրություններ կատարելու ընթացքում կիրառվել են հետևյալ գիտահետազոտական մեթոդները.

- վերլուծվել և ընդհանրացվել են մանկավարժական առաջավոր փորձի վերաբերյալ աշխատությունները

- իրականացվել են զրույցի, դիտման մեթոդները

- ուսումնասիրվել են սովորողների ինքնուրույն և ստեղծագործական աշխատանքները

- անցկացվել է մանկավարժական փորձի մեթոդը

- կիրառվել են հետազոտությունների արդյունքների վերլուծման մաթեմատիկական մեթոդները /արձանագրում, դիագրամի կազմում/:

Գրական ակնարկ

Հետազոտության իրականացման նպատակով ուսումնասիրել եմ տարբեր հեղինակների աշխատություններ: Մեր օրերում հաճախ է շեշտվում այն ընդհանուր մոտեցումը, որ կրթության նպատակը միայն գիտելիքի տրամադրումը չէ: Այսօր կրթական համակարգն ունի առավել բարդ առաքելություն, այն է ձևավորել սերունդ, որն ունի ինքնուրույնություն քննադատաբար մտածելու շուրջ:

Ըստ ամերիկացի մանկավարժ Դ. Հալպերնի քննադատական մտածողությունը զարացնելու նպատակով կարևոր է զարգացնել սովորողի հետևյալ հատկանիշները՝

1. Պատրաստակամություն.

2. Ճկունություն.

3. Հաստատակամություն

5. Գիտակցում.

6. Փոխզիջումային լուծումների որոնում

7 Բանավիճելու ունակություն

Ջոն Բարելը կարևորում է քննադատաբար մտածող մարդու հետևյալ հատկանիշները. այդպիսի մարդը՝

◆ կարողանում է լուծել խնդիրները,

◆ համառություն է ցուցաբերում խնդիրների լուծման հարցում,

◆ վերահսկում է իրեն, իր իմպուլսիվությունը

◆ բաց է այլ գաղափարների համար

◆ կարողանում է լուծել խնդիրները՝ համագործակցել

◆ կարողանում է լսել զրուցակցին

- ◆ դրսևորում է ապրումակցում
- ◆ հանդուրժող է
- ◆ կարողանում է խնդիրները դիտարկել տարբեր տեսանկյուններից,
- ◆ կարողանում է գուգորդական կապեր հաստատել երևույթների միջև
- ◆ հանդուրժող է իր տեսակետից տարբերվող տեսակետների նկատմամբ
- ◆ կարող է դիտարկել խնդրի լուծման մի քանի հնարավորություններ
- ◆ հաճախ տալիս է հարցը՝ «Ի՞նչ կլինի, եթե...»
- ◆ կարողանում է կառուցել տրամաբանական եզրակացություններ
- ◆ մտածում է իր զգացմունքների մասին, գնահատում է դրանք

Քննադատական մտածողության զարգացմանը նպաստող գրեթե բոլոր հետազոտությունները հիմնվում են Բենջամին Բլումի՝ 1956 թ. մշակած տաքսոնոմիայի վրա: Բլումի տաքսոնոմիայի ճանաչողական կամ, այսպես կոչված, իմացական խումբը բաղկացած է 6 մակարդակներից՝ գիտելիքի ձեռք բերում, ընկալում, կիրառում, վերլուծություն, սինթեզ և գնահատում

1. Գիտելիքի ձեռք բերման մակարդակում սովորողը կարող է հիշել, տարբերակել ուսուցման ընթացքում ներկայացված յուրահատուկ տեղեկատվությունը: Այն կարող է դրսևորվել փաստերի, կանոնների, ձայնի և այլնի միջոցով:
2. Ընկալման մակարդակում սովորողը կարող է ցույց տալ, որ հասկացել է տեղեկությունը՝ վերափոխելով այն տարբեր ձևերի, կամ ճանաչել դրա վերափոխված տարբերակը: Այն կարող է իրականացվել սովորողի կողմից բառերով բացատրության, ամփոփման, օրինակներով կամ այլ ձևերով:
3. Կիրառման մակարդակում սովորողը կարող է տեղեկատվությունը կիրառել՝ օգտագործելով կոնկրետ գործողության մեջ: Այդ գործողությունները կարող են լինել հաշվելը, գրելը, կարդալը, սարքավորումներ օգտագործելը և այլն:

4. Չորրորդ մակարդակում, որը ենթադրում է վերլուծություն, սովորողը կարող է ճանաչել տեղեկատվության հիմնական կառուցվածքը, տրոհել բաղկացուցիչ մասերը և որոշել դրանց միջև առկա կապերը: Սովորողը կարող է տարբերել փաստերը ենթադրություններից:

5. Բլումի տաքսոնոմիայի հինգերորդ մակարդակը վերաբերում է սինթեզին: Այս մակարդակում սովորողը կարող է տեղեկատվություն ստանալ տարբեր աղբյուրներից՝ իր անհատական տեսակետը, դիրքորոշումը ձևավորելու նպատակով:

6. Գնահատման մակարդակում սովորողը կարող է որոշակի չափորոշիչներ կիրառել՝ օբյեկտի վերաբերյալ եզրահանգումներ անելու համար: Քննադատական մտածողության ձևավորման ու զարգացման տեսանկյունից պետք է շեշտել վերլուծության, սինթեզի և գնահատման մակարդակները: Բլումի տաքսոնոմիայի մակարդակները դասավորված են աճման կարգով, այսինքն՝ նախորդ մակարդակը հաջորդի հիմքն է, սակայն քննադատական մտածողության համար անհրաժեշտ են այն հմտությունները, որոնք ձևավորվում են վերջին երեք մակարդակներում: Եվ այսպես, կարելի է եզրահանգել. եթե անհատը ցանկանում է մասնակցել որևէ խնդրի քննարկմանը, ապա նրան անհրաժեշտ են համապատասխան գիտելիքներ խնդրի մասին և խնդրի ընկալում, որն էլ իր հերթին հիմք կձառայի քննադատական մտածողության հմտությունների զարգացման համար:

Չնայած այն համընդհանուր համաձայնությանը, թե որքան կարևոր է քննադատական մտածողությունը, վերջինիս միասնական սահմանում չկա: Ռոբերտ Յանգը նշում է, որ քննադատական մտածողությունը ենթադրում է իմացական հմտությունների և ռազմավարությունների կիրառում, որը կմեծացնի ցանկալի արդյունքին հասնելու հավանականությունը: Ըստ նրա քննադատական մտածողությունը նպատակալաց, պատճառաբանված, նպատակի իրագործմանն ուղղված մտածողություն է: Յանգը նաև նշում է, որ խնդրիների լուծման, հիմնավորված ենթադրությունների կառուցման, հավանականությունների հաշվարկման և որոշումների կայացման հիմքում պետք է ընկած լինի քննադատական մտածողությունը:

Ըստ նրա, այդպիսի մտածողություն ունեցող անհատները վերոնշյալ հմտություններն օգտագործում են գիտակցաբար, այսինքն նախապես գնահատում են այն արդյունքի

ազդեցությունը, որը ձեռք կբերվի մտածելու գործընթացի ավարտին:

Տարրական կրթության մասնագետ Սալի Գլենը նշում է, որ քննադատական մտածողությունը, որպես համակարգված կատեգորիա ձևավորվել է բժշկության բնագավառում: Ըստ նրա բժշկությունը մի բնագավառ է, որտեղ ցանկացած որոշում կարող է ճակատագրական լինել մարդու կյանքի համար: Ուստի նախքան որոշում ընդունելն անհրաժեշտ է գնահատել այդ որոշման ճիշտ կամ սխալ լինելը և հնարավոր ազդեցություն այսպես, կարելի է եզրահանգել. եթե անհատը ցանկանում է մասնակցել որևէ խնդրի քննարկմանը, ապա նրան անհրաժեշտ են համապատասխան գիտելիքներ խնդրի մասին և խնդրի ընկալում, որն էլ իր հերթին հիմք կծառայի քննադատական մտածողության հմտությունների զարգացման համար:

Չնայած այն համընդհանուր համաձայնությանը, թե որքան կարևոր է քննադատական մտածողությունը, վերջինիս միասնական սահմանում չկա: Ռոբերտ Յանգը նշում է, որ քննադատական մտածողությունը ենթադրում է իմացական հմտությունների և ռազմավարությունների կիրառում, որը կմեծացնի ցանկալի արդյունքին հասնելու հավանականությունը: Ըստ նրա քննադատական մտածողությունը նպատակասլաց, պատճառաբանված, նպատակի իրագործմանն ուղղված մտածողություն է: Յանգը նաև նշում է, որ խնդրիների լուծման, հիմնավորված ենթադրությունների կառուցման, հավանականությունների հաշվարկման և որոշումների կայացման հիմքում պետք է ընկած լինի քննադատական մտածողությունը: Ըստ նրա, այդպիսի մտածողություն ունեցող անհատները վերոնշյալ հմտություններն օգտագործում են զիտակցաբար, այսինքն նախապես գնահատում են այն արդյունքի ազդեցությունը, որը ձեռք կբերվի մտ նշում է, որ քննադատական մտածողությունը, որպես համակարգված կատեգորիա ձևավորվել է բժշկության բնագավառում: Ըստ նրա բժշկությունը մի բնագավառ է, որտեղ ցանկացած որոշում կարող է ճակատագրական լինել մարդու կյանքի համար: Ուստի նախքան որոշում ընդունելն անհրաժեշտ է գնահատել այդ որոշման ճիշտ կամ սխալ լինելը և հնարավոր ազդեցությունը: Ըստ Գլենի քննադատական մտածողությունը դա փիլիսոփայական կողմնորոշում է դեպի մտածողություն, ինչպես նաև իմացական գործընթաց, որին հատուկ է պատճառաբանված լինելը: Ռոբերտ Էննիսը, ով հանդիսանում է քննադատական մտածողության առաջատար մասնագետներից մեկը, քննադատական մտածողությունը սահմանում է, որպես

«ողջամիտ» մտածողություն, որը միտված է որոշելու ինչին հավատալ կամ ինչ անել»: Մեկ այլ աշխատության մեջ Էննիսը նշում է, որ քննադատաբար մտածելու նպատակն է գտնել ճշմարտությունը, կամ ճշմարտությանը ամենամոտ գտնվող պատասխանը: Լիզա Ցուին իր հոդվածներից մեկում նշում է, որ այսօր կրթության բնագավառում գերակա խնդիր է այնպես կրթել աշակերտներին, որ նրանք ունենան բավարար անկախություն քննադատաբար մտածելու կյանքում հանդիպող տարբեր նշում է, որ քննադատական մտածողությունը, որպես համակարգված կատեգորիա ձևավորվել է բժշկության բնագավառում: Ըստ նրա բժշկությունը մի բնագավառ է, որտեղ ցանկացած որոշում կարող է ճակատագրական լինել մարդու կյանքի համար: Ուստի նախքան որոշում ընդունելն անհրաժեշտ է գնահատել այդ որոշման ճիշտ կամ սխալ լինելը և հնարավոր ազդեցությունը: Ըստ Գլենի քննադատական մտածողությունը դա փիլիսոփայական կողմնորոշում է դեպի մտածողություն, ինչպես նաև իմացական գործընթաց, որին հատուկ է պատճառաբանված լինելը: Ռոբերտ Էննիսը, ով հանդիսանում է քննադատական մտածողության առաջատար մասնագետներից մեկը, քննադատական մտածողությունը սահմանում է, որպես «ողջամիտ» մտածողություն, որը միտված է որոշելու ինչին հավատալ կամ ինչ անել»: Մեկ այլ աշխատության մեջ Էննիսը նշում է, որ քննադատաբար մտածելու նպատակն է գտնել ճշմարտությունը, կամ ճշմարտությանը ամենամոտ գտնվող պատասխանը:

Փորձարարական հետազոտություն

Ինչպես գիտենք՝ ինտերակտիվ ուսուցումը դա երկխոսությամբ ուսուցում է, որի ընթացքում աշակերտները համագործակցում են ոչ միայն ուսուցչի, այլև միմյանց հետ: Ինտերակտիվ ուսուցման ժամանակ նոր գիտելիքներ փնտրելու հանձնարարություններով սովորողներին ուղղորդում են անկախ որոնողական աշխատանքների: Իմ գործառույթներն են՝

1. Բացատրել սպասվելիք աշխատանքի նպատակը:
 2. Դասի սկզբում հայտարարել թեման և քննարկվող հարցերը:
 3. Բաժանել աշակերտներին խմբերի և տալ հանձնարարություններ:
 4. Չթողնել առանց ուշադրության սխալ մեկնաբանությունները, սակայն միևնույն ժամանակ միանգամից չտալ ճիշտ պատասխանը:
 5. Հետևել, որ քննադատվի միտքը, կարծիքը, այլ ոչ թե միտքը արտահայտող ուսանողը:
 6. Օգնել աշակերտներին գալ ընդհանուր եզրահանգման և դասի վերջում անել եզրակացություններ, որոնք ունեն ընդհանուր նշանակություն: Իմ դերը աշակերտի ինքնուրույն աշխատանքի կազմակերպումն է: Հայտնի է, որ նոր բան սովորելիս մարդը թույլ է տալիս սխալներ և իմ խնդիրը կայանում է նրանում, որ սովորողը ուսումնական պրոցեսում կատարված սխալները ուսումնասիրի և վերլուծի: Ինտերակտիվ մեթոդները կիրառելիս, դադարում եմ լինել տեղեկատվության հիմնական տեղեկատու, միայն կարգավորում կազմակերպում է գործընթացը, տալիս խորհրդատվություն:
- Կրտսեր դպրոցականների տարիքային առանձնահատկություններից ելնելով՝ քննադատական մտածողության զարգացման նպատակով ինտերակտիվ <<Բանավեճ>> մեթոդի կիրառումը տարրական դպրոցում կրում է որոշակի

փոփոխություններ՝ պարզեցումներ, շտկումներ և մշակումներ: Տարրական դպրոցում Ինտերակտիվ <<Բանավեճ>> մեթոդի կիրառումը կլինի արդյունավետ մի շարք մանկավարժական պայմանների առկայության դեպքում.

- բարենպաստ և զարգացնող կրթական միջավայրի ապահովում,
- սովորողների տարիքային և անհատական առանձնահատկությունների հաշվառում,
- ուսուցման գործընթացի միջոցների, մեթոդների, ընթացակարգի ճիշտ ընտրություն,
- ուսումնական գործունեության բազմազան տեսակների կիրառում,
- ուսման դրական ու ներքին դրդապատճառների ձևավորում,
- դասարանում դրական հոգեբանական մթնոլորտի ապահովում,
- ուսուցչի մասնագիտական պատրաստվածության առկայություն:

Քննադատական մտածողությունը զարգացնելու նպատակով <<Բանավեճ>> մեթոդի կիրառման արդյունավետությունը մեծապես կախված է նաև ուսուցչի վարպետությունից: Տարրական դպրոցի ուսուցիչը պետք է լիարժեք տիրապետի սովորական մեթոդին, կարողանա վերջինս տեղին ու ժամանակին կիրառել՝ աշխատանքը դարձնելով ոչ միայն արդյունավետ, այլ նաև ամեն մի երեխայի համար հաճելի, ընդունելի ու կարևոր՝ նպաստելով սովորողների քննադատական մտածողության զարգացմանը: Նախագծված հետազոտական աշխատանքը իրագործելու նպատակով ընտրել եմ որպես փորձարարական դասարան Սոթքի միջնակարգ դպրոցի 4-րդ դասարանը:

- Հետազոտվող դասարանում աշակերտներների թիվն էր՝ 13 աշակերտ:
- Աշակերտներն ունեին առաջադիմության ու զարգացման մոտավորապես միևնույն մակարդակը:
- Հետազոտելի դասարանում ուսուցումն իրականացրել եմ Բանավեճ մեթոդի

կիրառամբ:

- Հետազոտության շրջանակներում փորձարարական դասարանում ընտրվել են մայրենի 4-րդ դասարանի դասագրքի երկու թեմաներ: Գիտափորձի իրականացման համար կիրառման մեջ են դրվել իմ կողմից նախապես մշակված դասերի պլանները:

- Հետազոտության համար հիմք է ընդունվել « Հանրակրթության պետական չափորոշիչը:

- Հետազոտվող դասարաններում մանկավարժական հետազոտության արդյունքները չափվել են իմ կողմից մշակված հարցաշար-քարտերի վերլուծության հիման վրա: Գիտափորձի վերջնական արդյունքները համապատասխանաբար ներկայացվել են աղյուսակներով և գծապատկերներով:

Կրտսեր դպրոցի հետազոտելի 4-րդ դասարանում, ուր նպատակ էմ հետապնդում զարգացնել քննադատական մտածողությունը կիրառեցի սույն աշխատանքում առաջադրված ինտերակտիվ Բանավեճ մեթոդը՝ որպես ռազմավարական գործիք:

Սովորաբար նոր թեմա ընտրելիս կապ էմ հաստատում սովորողների ունեցած գիտելիքների ու պատկերացումների և ուսուցանվող նոր նյութի միջև: Երբեմն սովորողները իրենք են ընտրում բանավեճի թեման, առաջարկելով նրանց բերել համապատասխան նյութեր: Երբեմն բանավեճը սկսելուց առաջ դիտում ենք ֆիլմեր կամ նկարներ, տալիս էմ նրանց օգնող բառեր և արտահայտություններ, որոնք կօգնեն բանավեճը ավելի արդյունավետ անցկացնել և վարել ավելի հետաքրքիր:

Ինչպե՞ս էմ ստեղծում բանավեճային մթնոլորտ

Դասի սկզբնական փուլում առաջադրանքները ձևակերպում էմ մտածելու հրավիրող նախադասություններով, որոնք թույլ են տալիս սովորողին զարգացնել ստեղծագործական մտածողությունը, մտքերը ազատ արտահայտելու հմտությունը զարգացնել, սովորողներին դրդում էմ առաջադրել վարկածներ և նրանց մղում է հակասությունների քննարկմանը բանավեճի մեջ: Բանավեճն ընդհանրապես պետք է անցկացվի բարյացակամության և յուրաքանչյուրի նկատմամբ ուշադրության մթնոլորտում: Նույնիսկ սխալի դեպքում չպետք է բարձրաձայն դիտողություն անել:

Այդ դեպքում լուռ մոտենում եմ մուտքագրող-Բանավիճող սովորողին և ուղղում քերականական սխալը:

Բանավեճի ամփոփումը

Ամփոփումը կատարվում է սովորողների հրաշք տեսրերում՝ գրելով և մեկնաբանելով, թե ինչ է տեղի ունեցել և ինչ պատճառով՝ արտահայտելով սեփական կարծիքն ու գնահատականը: Այս փուլում զարգացնում եմ գրելու կարողության հմտությունը: Սովորողի հրաշք տեսրը կարող է նաև լինել տնային աշխատանքի և քննարկումների կատարման միջավայր:

ԽՄԲԻ ՆԿԱՐԱԳԻՐ

Հետազոտական աշխատանքս իրականացրել եմ **Սոթքի** միջնակարգ դպրոցի 4-րդ դասարանում: Դասարանը բաղկացած է 13 աշակերտներից, որոնցից 5-ը տղաներ են, իսկ 8-ը՝ աղջիկներ:

Դասարանում ունենք 7 լավ սովորող աշակերտ, 3 միջին մակարդակի գիտելիքներ ունեցող աշակերտ, 3 թույլ սովորող աշակերտ:

ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ԸՆԹԱՑՔ

Մեթոդը կիրառելու **նպատակով Սոթքի** միջնակարգ դպրոցի 4-րդ դասարանում իրականացրեցի երկու փորձարարական դաս Մայրենի առարկայից հետևյալ թեմաներով՝ «Շնիկը»՝ պատմվածքը և «Ոգնին և օձը» առակ <<Մայրենի>> 4-րդ դասարանի դասագիրք: Սույն թեմաններում առկա խնդրահարուց իրավիճակները հնարավորություն ընձեռեցին դասապրոցեսին ստեղծել բանավեճի մթնոլորտ, հանդես գալ սեփական տեսակետներով, քննարկել դրանք տարբեր անկյուններից և, ունենալով քննարկման ենթարկված բազմակարծություն, առաջադրել որոշակի լուծումներ և գալ եզրահանգման՝ զարգացնելով քննադատական մտածողությունը: Փորձարարական դասաժամին ներկա էին դասարանի բոլոր աշակերտները՝ թվով 13: Աշակերտներն ունեին առաջադիմության և զարգացվածության տարբեր մակարդակներ:

ՓՈՐՁԱՐԱՐԱԿԱՆ ԴԱՍ 1

Առաջին հետազոտական դասը իրականացվեց <<Շնիկը>> բնագրի ուսումնասիրության շուրջ: Համաձայն դասապլանի առաջադրվեց հարց՝ ի՞նչ է ընկերությունը, ի՞նչ է բարեկամությունը և արդյո՞ք հնարավոր է, անկախ հանգամանքներից, միշտ լավ մարդ լինել: Առաջադրված հարցիերի քննարկմանը նախ մասնակցեցին աշակերտներից 4-ը՝ տալով հետևյալ պատասխանները.

1. Ընկերությունը մարդկային դրական հարաբերություններն են:
2. Բարեկամությունը ամենաազնիվ երևույթն է
3. Լավ մարդ է համարվում այն մարդը, ով չի ստում անկախ հանգամանքներից և անում է միայն բարի արարքներ

4-րդ աշակերտը հարցին տվեց շատ անսպասելի պատասխան ասելով՝ լավ ու ընկերասեր մարդիկ մեր օրերում տեղ չունեն ::Վերջին հնչեցրած պատասխանը դարձավ բանավեճի քննարկման բուն առիթ: Բանավեճին աստիճանաբար միացան ևս երեք աշակերտ՝ արտահայտեցին իրենց տեսակետները՝ հիմնավորելով օրինակներով: Ստեղծված իրավիճակում, երբ առկա էր առողջ քննադատական մթնոլորտ, առաջարկեցի բաժանվել խմբերի և լուր ընթերցել <<Շնիկը>> պատմվածքը, հետևյալ տողերից պատմվածքի համար ընտրել առավել համապատասխանը՝ հիմնավորելով ընտրությունն ու բերել դրան համարժեք վկայություններ ու փաստեր:

1. Ընկերասիրության հ գովերգում, քանի որ...
2. Բարության գովերգում, քանի որ...
3. Առհամարանքի քննադատում, քանի որ...

Առակը ընթերցելուց հետո իրենց տեսակետները արտահայտելու պատրաստակամություն հայտնեցին ինչպես դասի սկզբնական փուլում ակտիվություն դրսևորած աշակերտները, այնպես էլ նոր՝ թվով 7 աշակերտ:

Վերջիններից մեկը, ով ընտրել էր ընկերասիրության գովերգումը տողը, հիմնավորեց իր ընտրությունը՝ պնդելով որ շնիկը հավատարիմ ընկեր է մարդու համար : Այս տեսակետը արժանացավ առողջ քննադատության և բանավեճի : Մասնակից մեկ այլ աշակերտ նշեց, որ իր շնիկը ընկերասեր չէ, քանի որ հաճախ մարդկանց վախեցնում է : Առաջադրված տեսակետին համակարծիք եղան նոր թվով 4 աշակերտներ : Այս տեսակետի հիմքերը թույլ համարեցին մինչ այդ լուռ հետևող թվով 3 աշակերտ աշակերտներ՝ արտահայտելով նոր կարծիքներ : Նրանք ընտրեցին առաջադրված տարբերակներից երրորդը :

Բանավեճ մեթոդի կիրառումը առավել ակնառու դարձնելու նպատակով առաջարկեցի ևս մեկ անգամ, արդեն բարձրաձայն, միմյանց շարունակելով կարդալ բնագիրը՝ ուշադրություն դարձնելով գրատախտակին գրված հարցադրումներին :

Հարցեր՝

1. Ինչպես կմեկնաբանես շնիկի քայլերը
2. Ինչու մարդը պահանջեց իր ակնոցները
3. Ինչ առաջարկեց երաժիշտը շնիկին
4. Քո կարծիքով ինչից ելնելով երաժիշտը շնիկին առաջարկեց ընկերանալ և գնալ իր տուն :

Բանավեճին մասնակից դարձան դասարանի ևս 3 աշակերտ գրեթե բոլոր աշակերտները, բացառությամբ չորսի : Նրանց մոտ Դրսևորվեց առավել պասիվություն, կար կաշկանդվածություն : Վերլուծելու կարողությունները թույլ էին :

Դասի ավարտին՝ կշռադատման փուլում իմ կողմից խմբերին ներկայացրեցի հանձնարարություն. տրված բառերի համապատասխան դասավորությամբ ստանալ առածներ՝ մեկնաբանելով վերջիններիս միտքը :

Լավություն արա ջուրը գցի :

Ներկայացված աշխատանքին մասնակցեցին նախորդ չորսից ևս 2-ը :

ՓՈՐՁԱՐԱՐԱԿԱՆ ԴԱՍ 2

Փորձարարական երկրորդ դասաժամին <<Բանավեճ>> մեթոդով քննադատական միտքը զարգացնելու նպատակով ընտրեցի <<Ոգնին և օձը>> առակը: Դասի միջանկյալ հատվածում՝ իմաստի ընկալման փուլում բանավեճի առիթ հանդիսացան նախապես բաժանված խմբերին հղված հարցադրումները:

Արդյո՞ք մեղավոր էր օձը: Չե՞ որ բնությամբ է նրան տրված սողքը:

Կարո՞ղ ենք ասել, որ արջը ընկերություն անել չգիտեր:

Ի՞նչ էք կարծում ուլքեր կարող են ընկերություն անել:

Արդյո՞ք ընկերություն անելու համար պետք է նման բնավորություններ ունենալ:

Ինչու՞ չստացվեց ոգնու և օձի ընկերությունը:

Այս հարցադրումները հիմք հանդիսացան խմբերի միջև ծավալված բանավեճի: Ի տարբերություն նախորդ փորձարարական դասի՝ այս անգամ բանավեճի սկզբնական փուլում մասնակցեցին թվով 4 աշակերտ, որոնցից երեքը մի խմբից էին, իսկ չորսը մյուս: Երկրորդ հարցի շուրջ բանավիճեցին ևս 2 աշակերտ: Մյուսները ակտիվ հետևորդներ էին և հաճախ հուշումներ էին անում ընկերներին: Հնչում էին ստեղծագործաբար արտահայտված մտքեր, աշակերտները կատարում էին հետաքրքիր վերլուծություններ: Արդյո՞ք ընկերություն անելու համար պետք է նման բնավորություններ ունենալ հարցի քննարկմանը ավելացավ աշակերտների թիվը, որոնք անկաշկանդ ներկայացնում էին իրենց տեսակետները, անում առողջ դատողություններ: Նման կարծիքներից էր՝ <<Ոչ կարծում եմ ընկերները կարող են նման բնավորություններ նաև չունենալ, քանի որ դա կարող է ձանձրալի լինել, ընկերներից մեկը պարտադիր պետք է ակտիվ լինի>>: Կար նաև հետևյալ կարծիքը՝ <<Եթե ընտրում ես ընկեր, նա պետք է քեզ նման լինի, որպեսզի տարաձայնություններ չլինեն: Այդպես ավելի հեշտ է, և դրա վառ ապացույցը հենց մեր դասն է>>:

Դասի կշռադատման փուլում Բանավեճ մեթոդի կիրառման համար հիմք ծառայեցին հետևյալ հարցերը

- Երբ ցանկանաս կարող ես հրաժարվել ընկերոջից:
- Ում հետ ուզես, կարող ես ընկերանալ:

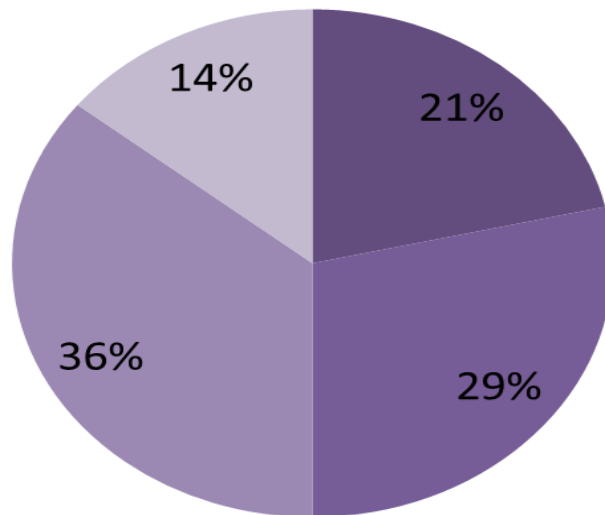
Բանավեճի այս փուլում նախորդ մասնակից աշակերտների թիվը ավելացավ ևս 6-ով: Աշակերտները դեմ և կողմ կարծիքներ էին հնչեցնում, հիմնավորում փաստերով և անգամ սեփական օրինակների միջոցով: Ընկերոջից հրաժարվելու համար պետք է լինի լուրջ և հիմնավոր պատճառ: Ընկերությունը սրբություն է, ոչ մի դեպքում ընկերոջից հրաժարվել չի կարելի: Որպեսզի անակնկալի չգանք, պետք է իմանալ թե ում ես ընկեր ընտրում;

Ում հետ ուզես չես կարող ընկերանալ, ընկերը պետք է սրտակից մեկը լինի, ունենա մարդկային լավ հատկանիշեր: Եթե անգամ ընկերը սխալ քայլ է արել, պետք է նրան օգնել, թույլ չտալ ավելի խորացնել սխալները: Մարդիկ բնավորությամբ տարբեր են լինում, ուսի ամեն մեկին մեզ ընկեր ընտրել չենք կարող: Այս հնչած

պատասխանների ժամանակ էլ ավելացան մասնակից աշակերտների թիվը, ովքեր ներկայացրեցին իրենց համոզմունքները: Նրանց թիվը կազմեց 2

աշակերտ: Համեմատաբար լուռ էին նախորդ փորձարարական դասի պասիվ աշակերտները, որոնք խուսափում էին իրենց դիրքորոշումն ու ազատ կարծիքը արտահայտելուց: Նրանց թիվը 3 էր:

ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ԱՄՓՈՓՈՒՄ ԵՎ ՎԵՐԼՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆ

Արդյունքում

Պահպանվեցին Բանավեճի ընթացքում սկզբունքային մոտեցումները

1. Բոլոր մասնակիցները հավասար էին
2. Յուրաքանչյուր մասնակից իրավունք ունեցավ իր կարծիքը ներկայացնել ցանկացած հարցի վերաբերյալ
3. Աշխատանքի մեջ ներգրավվեցին բոլորը
4. Ոչ մի աշակերտ չի քննադատվում

Խրախուսվեցին այն աշակերտները, որոնք ազատ և անկաշկանդ էին մտածում:

Փորձարարական և առաջին և երկրորդ դասից գնահատվեցին 5-6 աշակերտ:

Գնահատականները հիմնավորվեցին

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Հետազոտության թույլ է տալիս հանգել հետևյալ եզրակացության, որ ուսուցման ինտերակտիվ մեթոդը նպաստում է ոչ միայն ուսման արդյունավետության բարձրացմանը, այլև զարգացնում է քննադատական մտածողությունը, գիտելիքները դարձնում է կիրառելի և նպաստում ինքնուրույն գիտելիքներ ձեռք բերելու կարողությունների ձևավորմանն ու հարստացմանը:

Բանավեճ մեթոդի շնորհիվ աշակերտները՝

___ Կարողանում են կատարել ուսումնական ստեղծագործական աշխատանք:

___ Կարողանում են գտնել իրենց ստացած գիտելիքների և իրենց անձնական կենսափորձի միջև եղած փոխադարձ կապը, որպեսզի գիտելիքը գործնական կիրառություն գտնի:

___ Դառնում են քննող դատողություններ և վերլուծություններ կատարող, առաջադրում են խնդրի վերաբերյալ լուծումներ: Դասարանում գլխավոր դերակատարողը դառնում է աշակերտը, գերակայում է աշակերտակենտրոն ուսուցումը:

___ Աշակերտները կարողանում են որոշել, թե զանազան տեղեկություններն ինչպես են առնչվում միմյանց հետ:

___ Կարողանում են նոր տվյալները, նոր գաղափարները տեղադրել իրենց ունեցած գիտելիքների համակարգում:

___ Կարողանում են քննադատաբար, ստեղծագործաբար և արդյունավետ կերպով իմաստավորել ցանկացած տեղեկություն:

Այսպիսով՝

1. Հասարակական բուռն զարգացումները, ժամանակակից կրթական բարեփոխումները կյանքի են կոչել նոր՝ տնտեսական, գիտական, մշակութային և այլ պահանջներ, որոնք էլ պայմանավորել են մանկավարժական գործընթացի արմատական փոփոխությունները՝ ուսուցիչ աշակերտ հարաբերությունների վերանայում, դասավանդման նոր մեթոդների և ձևերի, մանկավարժական նոր

տեխնոլոգիաների որոնում ու կիրառում և այլն: Ժամանակակից ուսուցման գործընթացում կրթության հիմնախնդիրների շարքում իր կարևոր տեղն ունի սովորողների քննադատական մտածողության ձևավորումն ու զարգացումը, որն այսօր դիտարկվում է որպես հասարակական պահանջ և կրթության արդի խնդիր: Տեսական և փորձարարական աշխատանքների արդյունքում պարզ դարձավ, որ ինտերակտիվ Բանավեճ մեթոդը կարող է արդյունավետ կերպով կիրառվել ժամանակակից տարրական դպրոցի ուսուցման գործընթացում որպես քննադատական մտածողությունը զարգացնող միջոց:

Փորձարարական հետազոտության արդյունքները վկայում են, որ Բանավեճ մեթոդը կարող է արդյունավետ կիրառվել տարրական դպրոցում և նպաստել կրտսեր դպրոցականների քննադատական մտածողության ձևավորմանն ու զարգացմանը մանկավարժական հետևյալ պայմանների դեպքում, բարենպաստ և զարգացնող կրթական միջավայրի ապահովում, սովորողների տարիքային և անհատական առանձնահատկությունների հաշվառում, ուսուցման գործընթացի միջոցների, մեթոդների, ընթացակարգի ճիշտ ընտրություն, ուսումնական գործունեության բազմազան տեսակների կիրառում, ուսման դրական ու ներքին դրդապատճառների ձևավորում, դասարանում դրական հոգեբանական մթնոլորտի ապահովում, ուսուցչի մասնագիտական պատրաստվածության առկայություն: Տարրական դպրոցում քննադատական մտածողության տեխնոլոգիայի մեթոդների ընտրությունն անմիջականորեն պակված է ուսուցանվող նյութի բովանդակության, բարդության և ծավալի հետ:

Փորձարարական աշխատանքների արդյունքները փաստում են, որ Բանավեճի մեթոդը նպաստում է ոչ միայն սովորողների քննադատական ձևավորմանն ու զարգացմանը, այլ նաև « Հանրակրթության պետական չափորոշչի մյուս բաղադրիչների՝ գիտելիքների համակարգի, հաղորդակցական, համագործակցային, ստեղծագործական, ինքնուրույն գործունեության կարողությունների ու հմտությունների և սովորողների արժեքային համակարգի ձևավորմանը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Գիտամեթոդական հանդես նախաշավիղ 2. 2001, 2. 2006, 5-6. 2004
2. Խաչատրյան Ս. Գ. , Ուսուցման ժամանակակից մեթոդների կիրառումը տարրական դասարաններում, Գ. 2006.
3. Քննադատական մտածողության տեսության զարգացումը կրտսեր դպրոցում, Ծրագրեր և նյութեր, Երևան-2002
4. Անափիոսյան, Քննադատական մտածողություն ձևավորող կրթությունը որպես կանխակալ մտածողության արդյունքում ծագած հակասությունների կարգավորման գրավական, Ուսումնասիրություն ԲՀԻ Օժանդակության հիմնադրամի ծրագրերի շրջանակներում, 2012, 63 էջ:
5. Ն. Վարդումյան, Ա. Սարգսյան, Լ. Սրուցենկո, Ռ. Պետրոսյան, Գ. Հարությունյան, Ն. Մարկոսյան, Ֆ. Երիցյան, Գ. Սիմոնյան, Ի. Եղիկյան, Նոր մոտեցումներ ուսուցիչների պատրաստման գործընթացին, Գործիմաց մոտեցում, Տեսություն և պրակտիկա, ձեռնարկ ուսուցիչների պատրաստման համար, ԱՅՌԵՔՍ, Եր., 2004, - 196 էջ:

Դասապլան 1

Ուսուցչուհի Ջարե Աղաբեկյան

Առարկա՝	Մայրենի	Ամսաթիվ	05.03.2023թ.	Կիսամյակ	2	Դասարան	4 - ր դ
Խմբի նկարագիր	Դասարանը բղկացած է 13 աշակերտներից, որոնցից 5 տղաներ են, իսկ 8-ը՝ աղջիկներ:						
Թեմա՝	<<Շնիկը>> պատմվածքը						
Օգտագործվող նյութեր	Հարցեր պարունակող քարտեր, դասագիրք, գրենական պիտույքներ						
Դասի նպատակը՝	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ջարգացնել վերլուծելու, մտքերը ազատ արտահայտելու կարողությունները 2. Կիրառելով Բանավեճ մեթոդը նպաստել քննադատական մտածողության զարգացմանը 3. Ստեղծել այնպիսի մթնոլորտ որտեղ առողջ բանավեճի արդյունքում կզարգանան միջանձնային հարաբերությունները. Հարգանքը միմյանց նկատմամբ, միմյանց չընդհատելու և ուղղախոսական կանոնները 						

Ուսուցման փաստեր, որոնք կփաստեն, որ ուսուցումը տեղի ունեցավ

Վերջնարդյունքները	<p>Աշակերտը կկարողանան.</p> <ul style="list-style-type: none"> • նկարագրել • թվարկել • համեմատել • վերլուծել 			
Գործողություններ	Դասի փուլերը	Ուսումնական գործունեություն	Ուսումնական գործունեություն	Առանցքային հարցեր
Ժամ/ տևողություն		Ուսուցիչ	Աշակերտներ	

5-10ր	Աշակերտները ողջունում են ուսուցչին և տեղավորում իրենց տեղերում, Հարցերի միջոցով անցածի կրկնություն	1. Ընկերասիրության գովերգում, քանի որ... 2. Բարության գովերգում, քանի որ... 3. Առհամար անքի քննադատում, քանի որ...	Աշակերտների ուշադրությունը կենտրոնացնում է դասին Հարցերի պատասխանում	Ի՞նչ է ընկերությունը, ի՞նչ է խարդախությունը և արդյո՞ք հնարավոր է, անկախ հանգամանքներից, միշտ ազնիվ լինել:
15-20ր	Ընթացք		Ուսուցչի ուկնդրում, Ջրուցում են ուսուցչուհու և ընկերների հետ: Աշակերտները պատասխանում են ուսուցչի հարցերին Գրավոր աշխատանքի կատարում: Սկսում են հետաքրքիր ձևով բանավիճել միասին:	
7-10ր	Ավարտ		Շարունակում են առաջադրված տողերը: Ամփոփում են սովորածը:	
Տնային աշխատանք 3-5ր		Կարդալ, վերլուծել և ներկայացնել պատմվածքի հերոսներին և նրանց արարքները		

Դասապլան 2

Ուսուցչուհի՝ Զարե Աղաբեկյան

Առարկա՝	Մայրենի	Ամսաթիվ	02.05.2023թ.	Կիսամյակ	2	Դասարան	4 - բ դ
Խմբի նկարագիր	Դասարանը բղկացած է 13 աշակերտներից, որոնցից 5 տղաներ են, իսկ 8-ը՝ աղջիկներ:						
Թեմա՝	<<Ոգնին և օձը>> առակը						
Օգտագործվող նյութեր	Հարցեր պարունակող քարտեր, դասագիրք						
Դասի նպատակը՝	Զարգացնել վերլուծելու, մտքերը ազատ արտահայտելու կարողությունները Կմասնակցեն բանավեճին՝ առակի հերոսների միջոցով վերլուծելով մարդկային Կներկայացնեն իրենց դատողությունները ընկերության մասին՝ խորացնելով լավ, հավատարիմ ընկերության կարևորությունը կայնքում:						

Ուսուցման փաստեր, որոնք կփաստեն, որ ուսուցումը տեղի ունեցավ

Վերջնարդյունքները	Աշակերտը կկարողանան. <ul style="list-style-type: none"> • նկարագրել • թվարկել • համեմատել • վերլուծել • բանավիճել 			
Գործողություններ	Դասի փուլերը	Ուսումնական գործունեություն	Ուսումնական գործունեություն	
Ժամ/տևողություն		Ուսուցիչ	Աշակերտներ	
5-10ր	Աշակերտները ողջունում են ուսուցչին և տեղավորում իրենց տեղերում, Հարցերի միջոցով անցածի կրկնություն	Ողջունում է աշակերտներին - Բացակա աշակերտներին է գրանցում Հարցերի ուղղում աշակերտներին	Աշակերտների ուշադրությունը կենտրոնացնում է դասին Հարցերի պատասխանում	Ի՞նչ է կասկածամտությունը, ի՞նչ է խարդախությունը և ի՞նչ է ընկերությունը և արդյո՞ք հնարավոր է, անկախ հանգամանք
15-20ր		Կատարում է		

7-10ր	<p>Ընթացք</p> <p>Ավարտ</p>	<p>բանավեճի ծավալում և քննարկում, քննատատական մտքի զարգացում: Սկսում է աշակերտներին հաջորդաբար ներգրավել բանավեճում: Գծում է գրատախտակին քառաբաժան երեխաներին կանչում գրատախտակի մոտ:</p> <p>Ընթերցում է առակը: Հանձնարարում ամբողջական տեսանկյունից քննարկել այն: Կատարում է գնահատում:</p>	<p>Մասնակցում գրույց-բանավեճին: Պատասխանում առանցքային հարցերին: Մատենում գրատախտակի մոտ և լրացնում Ընկերության մասին իրենց պատկերացումները:</p> <p>Ուկնդրում են ուսուցչուհուն: Հայտնում կարծիքներ:</p>	<p>ներից, պահպանել ընկերությունը:</p>
<p>Տնային աշխատանք</p> <p>3-5ր</p>	<p>Կարդալ, վերլուծել և ներկայացնել առակի հերոսներին և նրանց արարքները :</p>			